

European Union

CENTRAL BALTIC
INTERREG IV A
PROGRAMME
2007-2013

1918

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

TALLINN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Biogaasi ressurss ja tootmine Eestis. Projekti W-Fuel andmebaasi loomine.

Ülo Kask

Tallinna Tehnikaülikool

Projekti W-Fuel infopäev Harjumaal, Laagri, 18.03.2010

Teemad

- Biogaasi tootmise ajaloost ja tänapäevast Eestis.
- Euroopa Liidu (ja Eesti) biogaasi toodang ja tootmise potentsiaal.
- Ülevaade biomassi ressurssidest biogaasi tootmiseks Eestis.
- Projekti W-Fuel andmebaas.

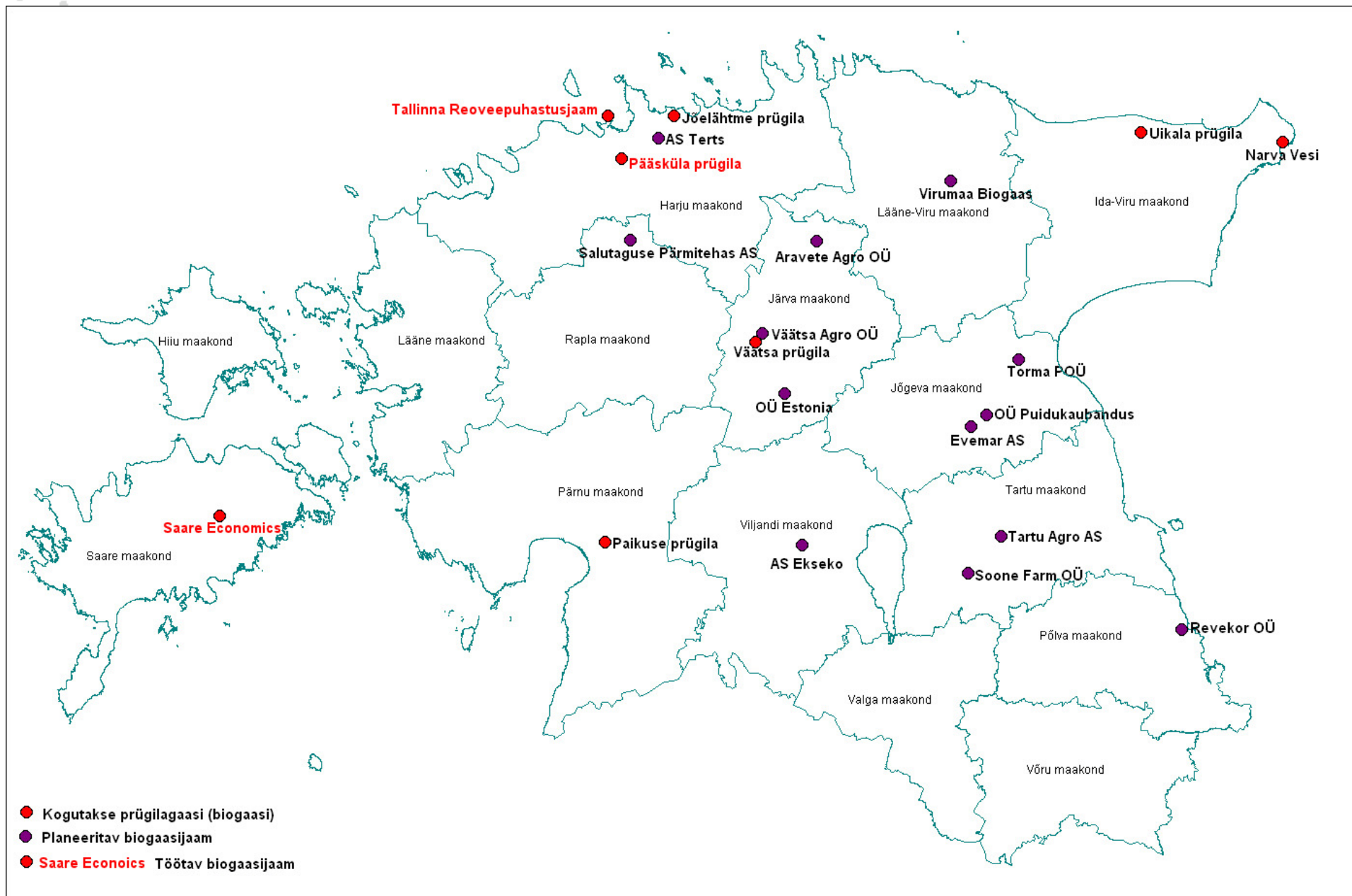
Biogaasijaamad Eestis 1980ndate lõpus

- Pärnu Seavabriku biogaasijaam (Sauga) kasutas biogaasi tootmiseks sealäga
 - Töötas aastatel: 1987-1997 (Eesti - Tšehhi ühisprojekt),
 - Projekteeritud gaasitoodang 6210 nm³/ööp (aastal 1997: 3500 nm³/ööp),
 - Tegevus lõpetati 1997 koos seavabriku sulgemisega.
- Linnamäe kolhoosi biogaasijaam (Lääne maakond) kasutas biogaasi tootmiseks sealäga).
 - Töötas aastatel: 1987- 1995 (Taani tehnoloogia ja seadmed),
 - Tegevus lõpetati 1995 betoonist kääritusmahutite korrodeerumise tõttu.

Töötavad biogaasijaamad Eestis

- **Prügila.** Esimene peale iseseisvumist rajatud biogaasil (prügilagaasil) töötav soojuse ja elektri koostootmisseade (SEK) paigaldati ja lasti käiku Tallinnas Pääsküla prügila juures 2001. aastal ja järgmine 2004. aastal ($N_{el} = 856 \text{ kW}$ ja $N_{th} = 1050 \text{ kW}$). Kolmas SEK lastakse käiku 2010. aastal Jõelähtme prügilas. Biogaasi kogutakse ja põletatakse küünalpõletis veel kolmes prügilas.
- **Reoveepuhastusjaam.** Tallinna Paljassaare reoveepuhastusjaam rekonstrueeriti 1993. aastal ja siis alustati seal ka biogaasi tootmist. Biogaasi kasutatakse katlakütusena ja mootorikütusena. Gaasimootor ($N = 647 \text{ kW}$) käitab kompressorit.
- **Loomafarmid.** Iseseisvusaja esimene farmibiogaasijaam koos SEKiga käivitati Jööri külas Valjala vallas Saaremaal 2006. aastal. Biogaasi saadakse sealägest. ($N_{el} = 350 \text{ kW}$ ja $N_{th} = 420 \text{ kW}$).
- **Muud.** On tehtud mitmeid tasuvusuuringuid ja saadud kolm riikliku toetust (KIK) uute biogaasijaamade koos SEK-dega rajamiseks.

Eestis töötavad ja kavandatavad biogaasi (prügilagaasi) jaamad

Arengud biogaasi tootmises Euroopas I

- EL hinnangul ületab kogu **energia sisaldus kääritatavast põllumajandusjäätmist ja prügilagaasist 80 Mtoe** (930 TWh) aastas.
- Lisaks sellele on hinnatud, et kui 20%-l haritud maast kasvatatakse jätkusuutlikult energiataimi (rotatsiooni süsteemis), on võimalik toota **320 Mtoe aastas biogaasi energiataimedest** EL 25-s liikmesriigis.
- Iga-aastane biogaasi kogus EL-s aastani 2010, mida on võimalik toota **elusloomade kasvatamise jäätmetest, heitvete puhastamise jäätmetest ja prügilates on 15 Mtoe** (175 TWh).
- Samas kui **30 ja 45 Mtoe** (350 ja 520 TWh) on hinnatud biogaasi koguseks, mida saaks vastavalt **põllumajandusjäätmetest ja puidust ning energiataimedest iga-aastaselt** kuni aastani 2010.
- **2005. aastal oli EL kogu toorbiogaasi toodang 4.7 MToe** (55 TWh), samal ajal elektri toodang biogaasi baasil oli 14,6 TWh.

Arengud biogaasi tootmises Euroopas II

- Soomes on hinnatud, et jäätmepõhine biogaasi tootmise potentsiaal võiks olla 14 TWh aastas. 2005. aastal oli Soomes biogaasi toodang 150 GWh. Lisaks sellele toodeti biogaasi munitsipaalprügilatest 570 GWh, aga ainult 53% sellest gaasist oli kasutusel energia tootmisel.
- Kogu Saksamaa biogaasi potentsiaal on 24 miljardit m³ aastas. See vastab 14%le kogu maagaasi tarbimisest või 50 TWh elektri ja 72 TWh soojuse tootmisele aastas. Umbes 85% potentsiaalset loodetakse toodetavat energiataimedest ja põllumajandusjäätmetest. Kui kogu potentsiaal ära kasutada oleks vaja rajada juurde 20 000 biogaasijaama.

Arengud biogaasi tootmises Euroopas III

- Suure osa taimede metaani tootlikust on Soomes testitud. Põhja piirkondades on mitmeaastased taimed kõige sobilikumad biogaasi tootmiseks. Nad vajavad väiksemates kogustes väetisi ning keskkonnamõju nende harimisel on väiksem kui näiteks suhkrpeedi, rapsiseemnete tootmisel ning teraviljast bioetanooli ja biodiisli tootmisel nendes piirkondades.
- Lähitulevikus on oodata biogaasi kasutuse kasvu mootorikütusena mitmetes riikides (tänapäeval on juba üle 6 miljoni gaasil töötavat mootorsõidukit maailmas).
- Puhastatud biogaasi lisamine maagaasi võrku. Šveits, Saksamaa ja Rootsi on arendanud rahvuslikud standardid biogaasi lisamiseks maagaasivõrku.
- Turule on sisenemas uued energiasäästu tehnoloogiad biogaasi muundamisel energiaks (madalate emissioonidega), sealhulgas mikroturbiinid, Stirling mootorid ja kütuseelemendid.
- Biogaasi tehnoloogia turg on hoogsalt edenemas kasvava majandusega piirkondades nagu Aasia ja Lõuna-Ameerika, eriti Hiinas ja Indias. Hiinas oli 2005. aastal biogaasi toodang 6,5 miljardit m³ ning hinnanguliselt kasvab see 25 mld m³ aastaks 2020 (umbes 150 TWh).

Ülevaade EL biogaasi toodangust (EL 25) 2007, kt_{oe}

Aasta	Prügilagaas	Reovee muda gaas	Muud allikad
■ 2007 ¹	3116	949.5	1281
■ Eesti ² (2008)	2.31 (3.1*)	1.48 (1.1*)	1.28 (-*) (läga)

Eesti kohta – biogaas energia tootmiseks

¹ - A Biogas Road Map for Europe

² – Eesti Konjunkturiinstituut

* - A Biogas Road Map for Europe

Arvutuslik biogaasi potentsiaal sõnnikust ja energiakultuuridest aastaks 2020 (FAOSTAT 2009, AEBIOM arvutused) *

Riik	Haritav maa	Biogaasi potentsiaal, 5% maast, 15/t/ha	Sõnnik - loomad, sead	Biogaas sõnnikust 35% kasutuses	Kokku
	1000 ha	Mt _{oe}	Mt	Mt _{oe}	Mt _{oe}
EU 27 -	108546	23,39	1556,9	6,04	29,43
Eesti -	598	0,13 (1,4 TWh)	4,1	0,02 (0,2 TWh)	0,15

* - A Biogas Road Map for Europe

Saadav energia hektarilt arvestades rohtse biomassi keskmisi hektarisaake (2002-2004 EL 25)

Energiakultuur	Energiakandja	Keskmine saak, toe/ha/MWh/ha	Vahemik toe/ha/MWh/ha
Maisisilo	biogas	3,9/44,0	6,1 – 1,4/68,8 – 15,8
Looduslik rohi (Eesti näide)	biogas*	2,1/23,6	1,6 – 2,3/17,7 - 26,7
Pilliroog (<i>Phragmites Australis</i>) (Saaremaa, Eesti)	biogas*	1,9/21,0	

. TTÜ katsete alusel

Ülevaade biomassi ressurssidest biogaasi tootmiseks Eestis.

“Biomassi tehnoloogiauurid ja nende rakendamine Eestis”. TTÜ STI uuring, 2007

Biogaasi tootmiseks on meile sobivad ja mitmel pool maailmas levinud järgnevad biomassi liigid:

- Olmejätmed (nende biolagunev (orgaaniline) osa);
- Tööstusettevõtete biolagunevad tootmisjätmed ja –jäägid;
- Biolagunevad põllumajandusjätmed ja –jäägid taime-, looma- ja linnukasvatusest;
- Reovee setted ja mudad;
- Rohtne biomass (spetsiaalselt kasvatatavad või niidetavad ja sileeritavad energiataimed/rohi);
- Asulate prügilad (kogutakse nn prügilagaasi (*landfill gas*), mis oma omadustelt on sarnane eelmistest allikatest anaeroobse kääritamise protsessis saadava biogaasiga).

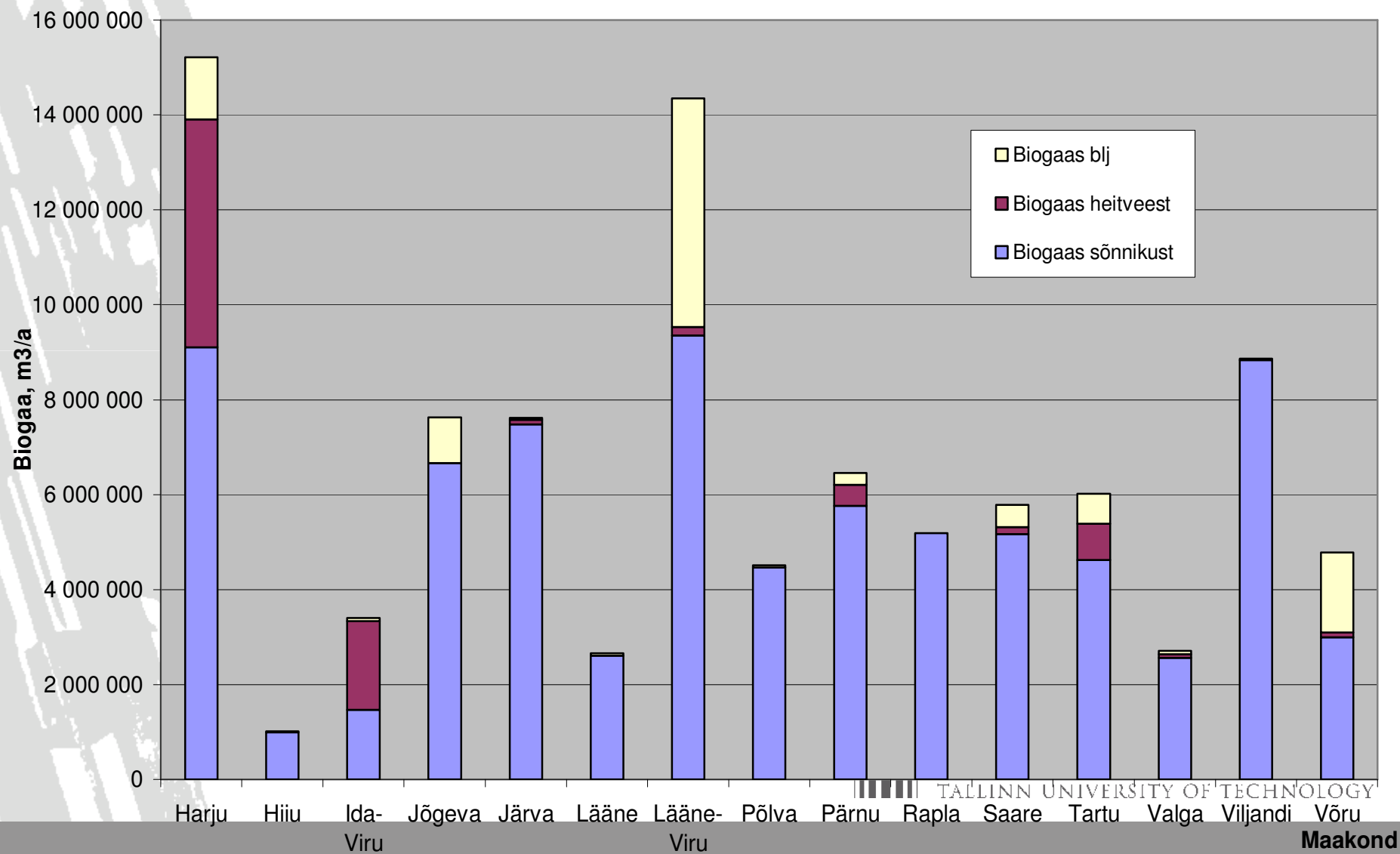
Eestis sõnnikust, reovee mudast ja biolagunevatest jäätmetest saadava biogaasi hulk

Nr	Maakond	Sõnnik kokku	Biogaas sõnnikust	Reovee muda	Biogaas heitveest	Blj	Biogaas blj	Biogaas kokku
		t/a	m ³ /a	t/a	m ³ /a	t/a	m ³ /a	m ³ /a
1	Harju	160 433	9 102 797	62 459 129	4 804 548	25 942	1 303 610	15 210 955
2	Hiiu	26 789	997 758	0	0	379	19 763	1 017 521
3	Ida-Viru	39 481	1 461 629	24 451 117	1 880 855	854	60 769	3 403 253
4	Jõgeva	193 051	6 668 990	0	0	18 469	957 229	7 626 219
5	Järva	206 417	7 479 121	1 227 000	94 385	474	42 534	7 616 039
6	Lääne	72 722	2 605 394	0	0	724	54 075	2 659 469
7	Lääne-Viru	282 362	9 350 871	2 356 000	181 231	46 293	4 809 346	14 341 448
8	Põlva	133 810	4 469 342	0	0	703	39 136	4 508 478
9	Pärnu	153 521	5 761 724	5 713 000	439 462	4 034	250 594	6 451 779
10	Rapla	148 711	5 186 281	0	0	0	0	5 186 281
11	Saare	144 598	5 165 871	1 938 364	149 105	12 962	476 054	5 791 030
12	Tartu	132 697	4 622 185	9 930 630	763 895	4 545	633 261	6 019 341
13	Valga	68 373	2 564 945	979 114	75 316	961	66 756	2 707 017
14	Viljandi	288 447	8 833 695	0	0	435	26 550	8 860 245
15	Võru	83 406	2 994 057	1 370 480	105 422	50 705	1 687 667	4 787 145
	Kokku	2 134 818	77 264 659	110 424 834	8 494 218	918 167 480	10 427 343	96 186 220

Sõnnikust, reovee mudast ja biolagunevatest jäätmetest saadav energia

Maakond	Elektri toodang sõnnikust	Soojuse toodang sõnnikust	Elektri toodang reovee mudast	Soojuse toodang reovee mudast	Elektri toodang blj	Soojuse toodang blj	Elektri toodang kokku	Soojuse toodang kokku	Mootorite elektriline võimsus kokku	Mootorite soojuslik võimsus kokku
	MWh _{el}	MWh _{th}	MWh _{el}	MWh _{th}	MWh _{el}	MWh _{th}	MWh _{el}	MWh _{th}	MW _{el}	MW _{th}
Harju	22 338	23 048	11 790	12 165	3 199	3 301	37 328	38 514	4,67	4,81
Hiiu	2 448	2 526	0	0	48	50	2 497	2 576	0,31	0,32
Ida-Viru	3 587	3 701	4 616	4 762	149	154	8 352	8 617	1,04	1,08
Jõgeva	16 366	16 886	0	0	2 349	2 424	18 715	19 310	2,34	2,41
Järva	18 354	18 937	232	239	104	108	18 690	19 284	2,34	2,41
Lääne	6 394	6 597	0	0	133	137	6 526	6 734	0,82	0,84
Lääne-Viru	22 947	23 676	445	459	11 802	12 177	35 194	36 313	4,40	4,54
Põlva	10 968	11 316	0	0	96	99	11 064	11 415	1,38	1,43
Pärnu	14 139	14 589	1 078	1 113	615	635	15 833	16 336	1,98	2,04
Rapla	12 727	13 132	0	0	0	0	12 727	13 132	1,59	1,64
Saare	12 677	13 080	366	378	1 168	1 205	14 211	14 663	1,78	1,83
Tartu	11 343	11 703	1 875	1 934	1 554	1 603	14 771	15 241	1,85	1,91
Valga	6 294	6 494	185	191	164	169	6 643	6 854	0,83	0,86
Viljandi	21 678	22 367	0	0	65	67	21 743	22 434	2,72	2,80
Võru	7 347	7 581	259	267	4 142	4 273	11 748	12 121	1,47	1,52
Kokku	189 607	195 634	20 845	21 507	25 589	26 402	236 041	243 544	29,5	30,4

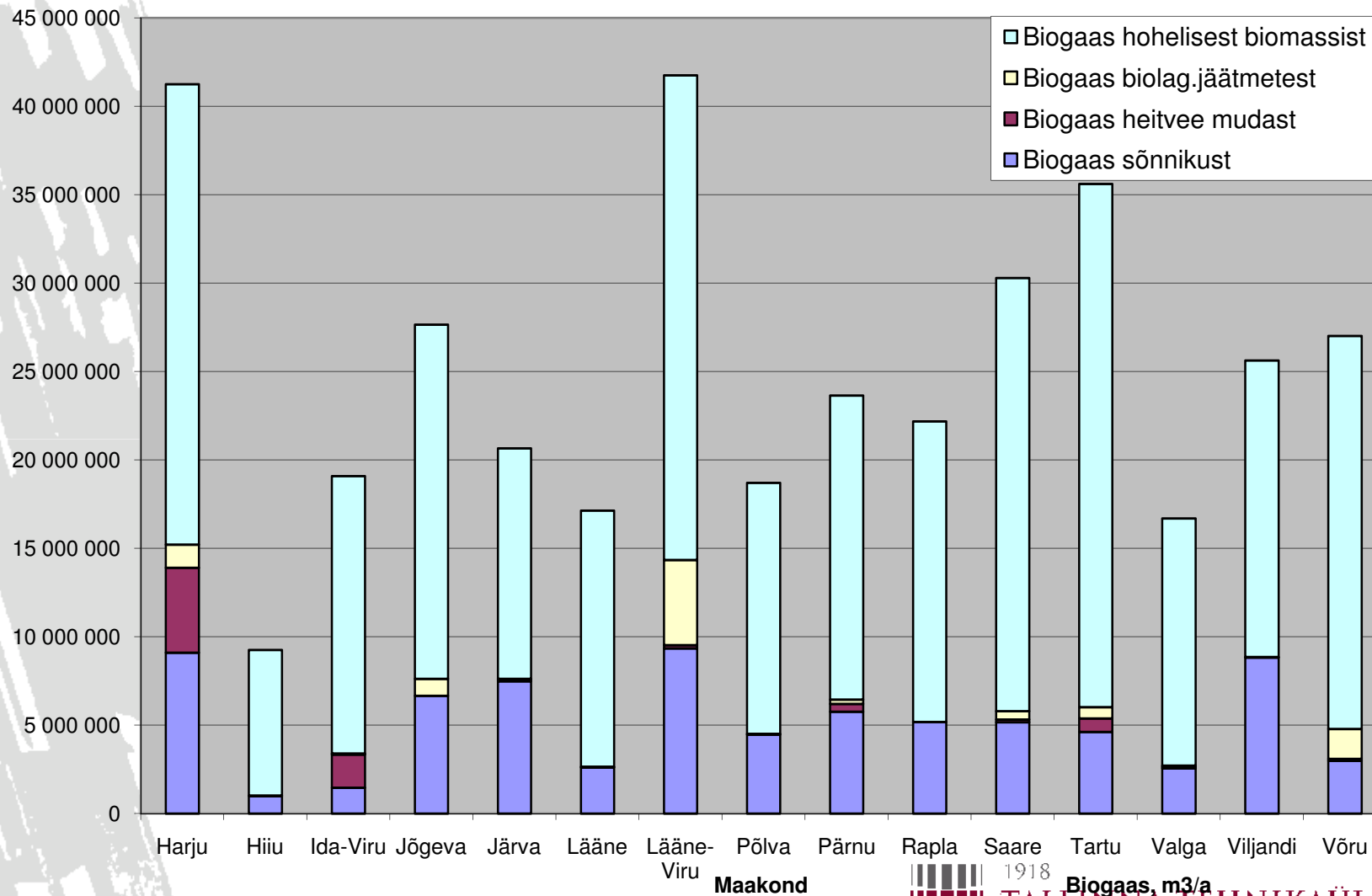
Eestis sõnnikust, reovee mudast ja biolagunevatest jäätmetest saadavad biogaasi hulgad

Rohtsest biomassist saadav potentsiaalne biogaasihulk ja energia

Nr	Maakond	Kasutamata maa	Biomassi kogusaak	Biogaas	Elektri toodang biomassist	Mootori elektriline võimsus	Soojuse toodang biomassist	Mootori soojuslik võimsus
		ha	t/a	m ³	MWh _{el}	MW _{el}	MWh _{sooj}	MW _{sooj}
1	Harju	26 336	192 253	26 050 254	63 927	8	65 959	8
2	Hiiu	8 335	60 846	8 244 565	20 232	3	20 875	3
3	Ida-Viru	15 862	115 793	15 689 897	38 503	5	39 727	5
4	Jõgeva	20 246	147 796	20 026 331	49 145	6	50 707	6
5	Järva	13 181	96 221	13 037 986	31 995	4	33 012	4
6	Lääne	14 634	106 828	14 475 221	35 522	4	36 651	5
7	Lääne-Viru	27 722	202 371	27 421 216	67 292	8	69 431	9
8	Põlva	14 362	104 843	14 206 172	34 862	4	35 970	4
9	Pärnu	17 384	126 903	17 195 384	42 197	5	43 539	5
10	Rapla	17 177	125 392	16 990 630	41 695	5	43 020	5
11	Saare	24 770	180 821	24 501 246	60 126	8	62 037	8
12	Tartu	29 917	218 394	29 592 401	72 620	9	74 928	9
13	Valga	14 136	103 193	13 982 624	34 313	4	35 404	4
14	Viljandi	16 956	123 779	16 772 027	41 159	5	42 467	5
15	Võru	22 469	164 024	22 225 211	54 541	7	56 274	7
	Kokku	283 487	2 069 455	280 411 166	688 129	86	710 001	89

Eestis sõnnikust, reovee mudast, biolagunevatest jätmetest ja rohtsest biomassist saadava biogaasi hulk

Üldised järeldused

- Sõnnikust, heitvee mudast ja biolagunevatest jäätmetest saab keskmiselt 96 mln m³ biogaasi aastas, millest saab toota 236 GWh elektrit (mootorite elektriline koguvõimsus 29,5 MW) ja 244 GWh soojust (mootorite soojuslik koguvõimsus 30,4 MW).
- Rohtsest biomassist, milleks oleks näiteks mais, päideroog, ida-kitsehernes, ristikhein või hein rohumaadelt saaks keskmiselt 280 mln m³ biogaasi aastas, millest saab toota 688 GWh elektrit (mootorite elektriline koguvõimsus 86 MW) ja 710 GWh soojust (mootorite soojuslik koguvõimsus 89 MW).
- Kogu teoreetiline biogaasihulk aastas oleks 377 mln m³, millest toodetava elektriga saaks varustada 224 000 leibkonda (739 000 inimest, 1,25 MWh/in) ja toodetava soojusega 99 500 leibkonda (295 356 inimest, 3,23 MWh/in).
- Toodetav elektrihulk, 924 GWh/a, moodustaks 10,3% 2006 a. elektri kogu tarbimisest Eestis ja toodetav soojushulk, 954 GWh/a, 10,3% tarbijatele edastatavast soojusest.
- Välditav CO₂ kogus oleks 970 200 t/a (1,05 t CO₂/MWh).
- **Biogaasiga tasub küll tegelda!**

Soovitused

- Alustada biogaasi tootmise ja energiaks (mootorikütuseks) muundamise laiendamist.
- Kõikvõimalike biolagunevate jäätmete ja jääkide, mida saab anaeroobselt töödelda (põllumajandus, tööstus, teenindus, olmesfäär jt), käärimisjääk vääristada väetiseks;
- Eraldi võiks kääritada reoveesetted ja –mudad (sõltub konkreetsest kohast). Mõnel juhul nende käärimisjääk ei sobi väetiseks, muuta see kütuseks;
- Suurematest prügilatest kogutavat ja eelnimetatud allikatest saadavat gaasi saab kasutada SEKide käitamiseks või mootorikütuse valmistamiseks.

Soovitused II

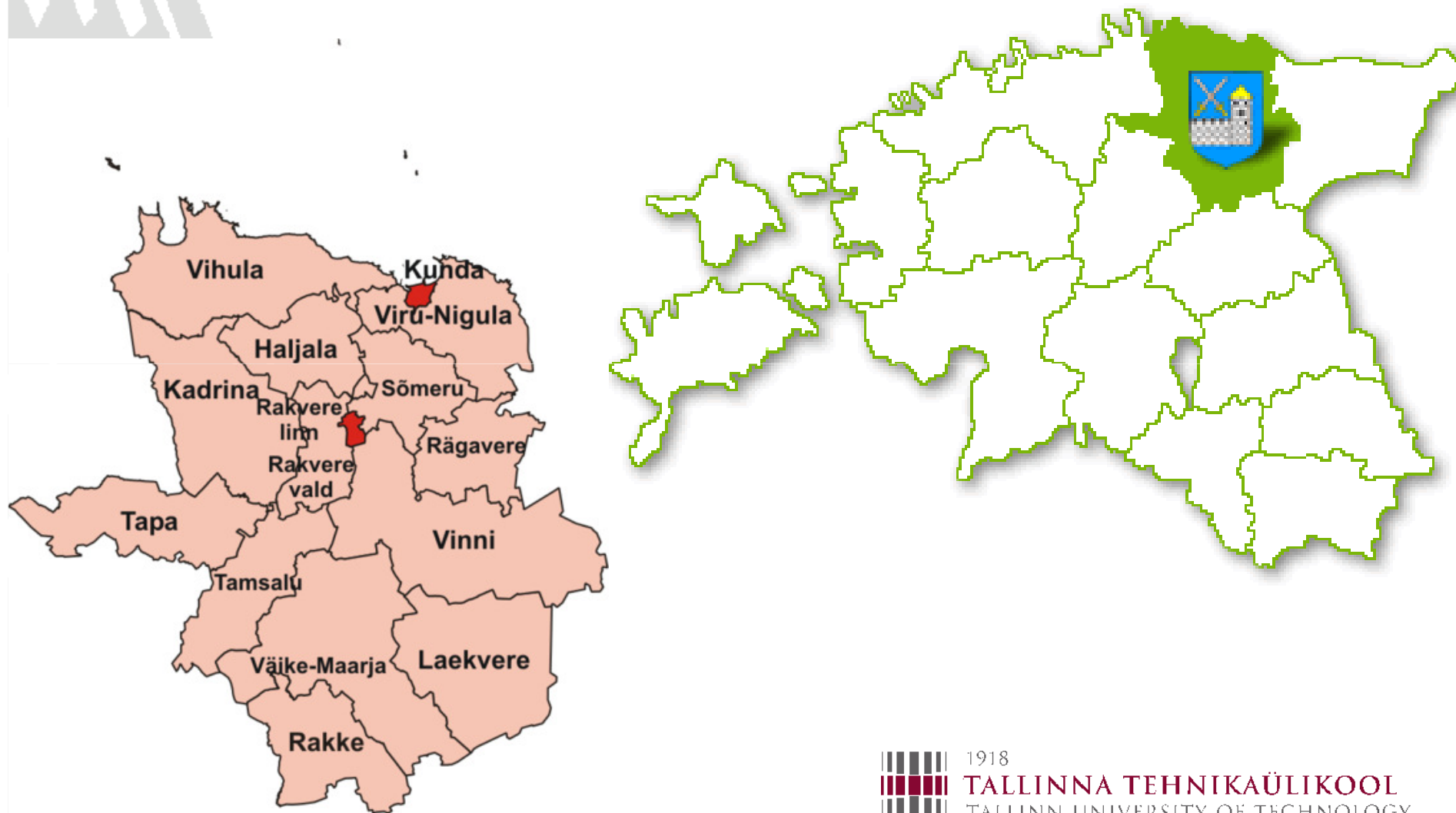
- Viimati nimetatud toorained ja nende käitlemine on suures osas riiklikus või munitsipaalomanduses olevate ettevõtete käes (või osaliselt). Suurematest tulekski alustada ja tellida tasuvuse uuringuid ja äriplaane nende jäätmete baasil energia tootmiseks.
- Eraettevõtetes saab huvi tekitada, kui tegevus muutub kasumlikuks. Viimast soodustab riiklike regulatsioonimehhanismide väljatöötamine (ka üleilmne heitmekaubandus).

Soovitused III

- Biogaasijaamad koos biogaasil töötavate soojuse ja elektri koostootmisseadmetega saavad reeglina paikneda kohtades, kus on piisava võimsusega soojuse tarbijad (kaugküttevõrk, aiand, kuivatid jms).
- Mootorikütust tootvad biogaasijaamad võivad asuda ka suuremate tooraineallikate juures (prügila, jäätmejaam, reoveepuhastusjaam, suurem loomafarm jms).
- Põllumajandusmaadel energiakultuuride kasvatamisega ja sellest valmistatavast silost biogaasi produtseerimise tugeva toetamisega tuleks olla ettevaatlikum. Võib viia põllumajandusliku tootmise tasakaalust välja. Kasutada looduslike rohumaade taimi või kasutamata põllumajandusmaadel kasvatatavaid energiataimi.

Projekt W-Fuel

Pilootala: Lääne-Viru Maakond (Lääne-Virumaa)

Harju Maakond (Harjumaa)

Projekti W-Fuel andmebaas (WP2)

- Biojätmed
- Reoveesetted ja biomudad
- Põllumajandusjätmed (sõnnik)
- Rohtne biomass (silona)

Definitsioonid

- **Biolagunevad jäätmed** (*biodegradable waste*) – aeroobselt ja anaeroobselt lagunevad jäätmed, nagu toidujäätmed, paber, papp, aia- ja pargijäätmed, puitjäätmed, reoveesete, loomsed kõrvalsaadused ning loomaväljaheited.
- **Biojäätmed** (*bio-waste*) – aeroobselt või anaeroobselt lagunevad jäätmed, nagu aia- ja haljastusjäätmed samuti kodumajapidamisest, toitlustus- ja kaubandusettevõtetest pärinevad toidu- ja köögijäätmed ning samalaadsed toiduainetööstuse jäätmed.

Definitsioonid

- Jäätmete vältimine (*waste prevention*) – meetmed, mida rakendatakse enne, kui aine või toode saab jäätmeks ning meetmete tulemusel:
 - a. Väheneb jäätmete kogus mis sisaldab ka taaskasutust või toote eluea pikendamist;
 - b. Väheneb jäätmete mõju keskkonnale ja inimese tervisele või
 - c. Väheneb ohtlike koostisosade sisaldus materjalis või tootes.

Biojätmed (kategoriad)

Kood	Jäätme kategooria	Harjumaa, sh Tallinn			Lääne-Virumaa		
		2006	2007	2008	2006	2007	2008
19 08 05	Reoveesetted	32 923	33 864	35 815	14 364	10 323	8 957
02 01 03	Taimsete kudede jätmed	12 251	11 910	8 630	148	952	625
02 02 02	Loomsete kudede jätmed	6 152	3 208	3 278	6 385	29	6 334
20 02 01	Biolagunevad jätmed	3 348	1 776	2 927	122	1 467	305
02 01 02	Loomsete kudede jätmed	1 288	837	1 182	1 348	7 325	1 390
20 03 02	Turgude jätmed	639	728	595	0	0	0
02 03 01	Pesemise, puhastamise, koorimise, tsentrifuugimise ja separeerimise jäägid (mudad)	120	132	188	0	1	1
02 07 02	Piirituse tootmise jätmed	0	0	0	69 080	60 950	0
02 01 06	Loomsed väljaheited ja sõnnik (koos allapanuga)	0	0	0	34 982	43 025	29 185
19 08 12	Tööstuslike biopuhastite mudad, muud mida ei märgitud 19 08 13	0	2 409	0	0	0	0
20 03 04	Septikupaakide jäägid	0	450	12	0	0	0
20 01 08	Biolagunevad köögi ja sööklajajätmed	0	1 059	7 354		2	4

1918

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
TALLINN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Andmebaasi koosseis (04.2010)

- Suuremad jäätmetekitajad
- Jäätmete kogused ja kvaliteet
- Jäätmete käitlemise praegune olukord ja tulevikuplaanid (kogumine, vedu, taaskasutamine ja kõrvaldamine/prügilasse)
- Jäätmete vältimise kavad, prognoosid (2020)
- Koostatakse ja saadetakse välja ankeet.

Tulemus:

- Koostatakse kahe pilootala omavalitsusele (Lääne-Virumaa ja Harjumaa) jäätmevältimise kava (08.2010)

Täna tähelepanu eest!